

کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری

The quality of friendship, friendship reciprocity and resilience

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۶/۲

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۵/۱۷

Hejazi, E. PhD[✉], Solimani, H. MScالهه حجازی[✉]، حمیده سلیمانی^۱**Abstract:**

Introduction: Resilience is a human ability to adapt in face of hardship and tragedy events. Individuals have different levels of resilience, which can be increased or decreased by different factors. Friendship can be considered as one of these factors. The aim of the present study is to determine the relation of friendship quality and friendship reciprocity with resilience.

Method: The sample included 250 students (120 boys and 130 girls) of third-year students in high school selected by random cluster sampling from four areas of the city of Shiraz. They were assessed by three questionnaires: friendship quality, friendship reciprocity (Hejazi and Zahrevan, 1380) and resilience (Conner-Davidson, 2003).

Results: The results showed a positive and significant relation between friendship quality, friendship reciprocity and resilience. Based on the results of stepwise regression analysis, self-disclosure, loyalty and confidence, proximity and friendship reciprocity are able to predict resilience changes. In relation with components of friendship quality, intimacy & self-disclosure and friendship reciprocity, girls have significant superiority to boys. Also the results showed girls are more resilient than boys.

Conclusion: Friendship quality and friendship reciprocity can predict resilience. Therefore, encouraging adolescents to make reciprocal friendships can lead them to be more resilient. Also components of friendship quality, friendship reciprocity and resilience are different between two genders.

Keywords: Friendship quality, Friendship reciprocity, Resilience, Gender

چکیده:

مقدمه: تاب‌آوری توانایی انسان در مقابله با رویدادهای ناگوار و آسیب‌زاست. اما همه افراد به یکسان تاب‌آور نیستند و تاب‌آوری می‌تواند تحت تأثیر عوامل مختلف کاهش و یا افزایش یابد. یکی از این عوامل دوستی است. هدف از پژوهش حاضر، تعیین رابطه کیفیت دوستی، تقابل دوستی با تاب‌آوری است.

روش: ۲۵۰ نفر از دانش‌آموزان (۱۲۰ پسر و ۱۳۰ دختر) سال سوم دبیرستان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی از نواحی چهارگانه شهر شیراز انتخاب شدند. برای بررسی متغیرهای پژوهش از سه پرسشنامه کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری استفاده شده‌است.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که بین کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد. براساس نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام مؤلفه‌های صمیمیت و افشای خود، تقابل دوستی، وفاداری و اعتماد و مجاورت قادر به پیش‌بینی تغییرات تاب‌آوری هستند. در ارتباط با مؤلفه‌های کیفیت دوستی، دختران به‌صورت معناداری در صمیمیت و افشای خود و تقابل دوستی بر پسران برتری دارند. همچنین نتایج نشان داد که دختران در استفاده از تاب‌آوری بر پسران پیشی می‌گیرند.

نتیجه‌گیری: کیفیت دوستی و تقابل دوستی توان پیش‌بینی تاب‌آوری را دارند. بنابراین تشویق نوجوانان به برقراری چنین دوستی‌هایی می‌تواند به ارتقا تاب‌آوری آنان یاری دهد. همچنین باید توجه داشت که در مؤلفه‌های کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری میان دو جنس تفاوت وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: کیفیت دوستی، تقابل دوستی، تاب‌آوری، جنسیت.

✉ **Corresponding Author:** Department of educational Psychology and Counseling, Faculty of Psychology and educational sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: ehejazi@ut.ac.ir

✉ گروه روانشناسی تربیتی و مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۱- گروه آموزش کودکان استثنایی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

دارد و شامل ابعادی مانند؛ اشتراک علایق، امیدها و ترس‌ها، تأمین عواطف، حمایت و ایمنی هیجانی است.

یکی از مهم‌ترین نظریه‌ها در مورد مفهوم دوستی را سلمن [۱۷] ارائه کرده است. سلمن دوستی را فرایندی تحولی توصیف می‌کند و معتقد است که همراه با سن دوستی‌های مبتنی بر بازی جای خود را به دوستی‌های تقابلی با ویژگی تعهد و صمیمیت می‌دهد. به عبارت دیگر همراه با افزایش سن کیفیت دوستی تغییر می‌کند. آنچه مورد تأکید سلمن در تمام مراحل تحول دوستی است، کارکرد حمایتی آن است.

در همین رابطه، یافته‌های وینستند و همکاران [۱۸] نشان می‌دهد، هنگامی که افراد (بزرگسالان) در موقعیت استرس‌زا در کنار دوستان همجنس خود فرار دارند، در مقایسه با زمانی که در کنار یک فرد غریبه هستند، میزان افسردگی و خصومت آنان به صورت معناداری کاهش می‌یابد. براساس یافته‌ها، افرادی که حمایت بیشتری را در موقعیت استرس‌زا از طریق تعامل با یک دوست دریافت می‌کنند، افسردگی کمتری را تجربه کرده و عملکرد بهتری خواهند داشت. درحقیقت همان‌طور که فرانکل [۱۹] معتقد است، صمیمیت به همراه دریافت حمایت عاطفی منجر به فراموشی موقعیت تنش‌زا می‌شود. بنابراین عملکرد حمایتی گفتگوی صمیمانه در دوستی‌های دوران نوجوانی نقش مهم‌تری در سلامت روانی و سازگاری اجتماعی دارد تا همکاری و کمک در انجام تکالیف [۲۰]. براساس این یافته‌ها می‌توان گفت که حمایت اجتماعی دوستان می‌تواند فرد را در سازگاری بیشتر یاری داده و محرک بسیاری از رفتارهای انطباقی در وی باشد. در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که آیا کیفیت دوستی رابطه‌ای با تاب‌آوری دارد؟

دال، جئو و گرین [۲۱] در پژوهشی رابطه گروه همسالان و تاب‌آوری را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان می‌دهد که بین گروه دوستان و تاب‌آوری رابطه‌ای مثبت وجود دارد. در همین رابطه میلیس و دامیک [۲۲] معتقدند که کیفیت روابط با دیگر افراد تأثیر زیادی بر تاب‌آوری هیجانی در برابر بحران‌های فیزیکی و هیجانی دارد. به‌طور کلی، کیفیت حمایت‌های دوستان می‌تواند باعث انعطاف‌پذیری و تاب‌آوری در موقعیت‌های استرس‌زا باشد. از طرفی توانایی ایجاد و حفظ دوستی‌های بادوام و توأم با محبت نیز از عوامل مهم در ایجاد سلامتی هیجانی و افزایش تاب‌آوری است.

مطالعات متعددی [۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹ و ۳۰] نشان داده است که دوستی و حمایت اجتماعی حاصل از آن باعث سلامتی جسمانی، روانی-اجتماعی و هیجانی می‌شود. در همین راستا گلاور و پاری [۳۱] معتقدند که دوستی موجب روابط اجتماعی می‌شود و این روابط به‌نوبه خود باعث تسهیل حمایت‌های هیجانی و دسترسی به منابع و اطلاعات می‌شود. کاتلر، لاگرکا و پرنیستین [۳۲] به مطالعه کیفیت دوستی و عملکردهای عاطفی-اجتماعی در میان نوجوانانی که دارای

از دهه (۱۹۶۰) روان‌شناسان و روان‌پزشکان علاقمند به سبب‌شناسی آسیب‌های روانی؛ به مطالعه طولی کودکان پرداختند که پیش‌بینی می‌شد به دلیل عوامل بیولوژیک خاص (برای مثال داشتن یک والد اسکیزوفرنیک)، آسیب‌های قبل از تولد (برای مثال تولد زودرس) و یا عوامل محیطی (فقر) در خطر آسیب روانی باشند. مشاهده عملکرد طبیعی برخی از این کودکان منجر به ارائه مفهومی به‌نام تاب‌آوری (Resilience) شد؛ داشتن عملکرد مناسب در یک بافت خطرناک [۱].

گارمزی و ماستن [۲] تاب‌آوری را یک فرآیند، توانایی یا پیامد سازگاری موفقیت‌آمیز با شرایط تهدیدکننده تعریف نموده‌اند. به بیان دیگر تاب‌آوری، سازگاری مثبت در واکنش به شرایط ناگوار است. کانر و دیویدسون [۳] معتقدند، تاب‌آوری توانایی فرد در برقراری تعادل زیستی-روانی در شرایط خطرناک است. تاب‌آوری همچنین بازگشت به تعادل اولیه یا رسیدن به تعادل سطح بالاتر (در شرایط تهدیدکننده) است و از این رو سازگاری موفق در زندگی را فراهم می‌کند [۴]. در واقع تاب‌آوری شرکت فعال و سازنده فرد در محیط خود نیز محسوب می‌شود. علاوه بر این تاب‌آوری نوعی ترمیم خود با پیامدهای مثبت هیجانی، عاطفی و شناختی است [۵، ۶، ۷، ۸]. کامپفر [۴] به این نکته نیز اشاره می‌کند که سازگاری مثبت با زندگی می‌تواند به‌عنوان پیامد تاب‌آوری در نظر گرفته شود و هم به‌عنوان پیشاینده، موجب سطح بالاتری از تاب‌آوری شود. وی این مسأله را ناشی از پیچیدگی تعریف تاب‌آوری و نگاه فرآیندی به آن می‌داند.

از نظر فریبورگ و همکاران [۹] افراد تاب‌آور انعطاف‌پذیری بیشتری در مقابل شرایط آسیب‌زا دارند و خود را در برابر این شرایط حفاظت می‌کنند. اکثر محققان بر این اعتقادند که عوامل متعددی از جمله ویژگی‌های درونی/روانی-اجتماعی، حمایت اعضای خانواده و دوستان و حمایت دیگر سیستم‌های اجتماعی در ایجاد و ارتقا میزان تاب‌آوری نقش دارد.

یکی از این عوامل که بسیار مورد توجه قرار گرفته است، گروه‌های دوستی و روابط با همسالان است [۱۰، ۱۱، ۱۲]. همسالان و دوستان از مهم‌ترین منابع جامعه‌پذیری کودکان و نوجوانان به‌شمار می‌آیند و تعامل با آنان نقش محوری و مهمی در شناخت اجتماعی ایفا می‌کند. کودکان و نوجوانان برای مقابله با چالش‌های روبه‌رو در دنیای اجتماعی خود باید مهارت‌های اساسی شناختی و اجتماعی نظیر همکاری، مشارکت و حل مشکلات، به ویژه مشکلات میان فردی را بیاموزند [۱۳]. به همین سبب، روابط با همسالان و دوستان مشوق‌های مهمی برای یادگیری فراهم می‌کنند که به‌نوبه خود تحول دوستی را تسهیل می‌کنند [۱۴]. ایوازاکی و مانل [۱۵] دوستی را رابطه‌ای معنادار و پیوندی شخصی بین دو نفر که شامل؛ اشتراک سرگرمی‌های معمولی، فواید دوجانبه، درک و برابری می‌باشد تعریف می‌کنند. همچنین روبین [۱۶] در تعریف دوستی می‌گوید: دوستی ماهیتی چندگانه

پسر و ۱۳۰ دختر) پایه سوّم دبیرستان از نواحی چهارگانه دبیرستان‌های دولتی شهر شیراز به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند. همچنین میانگین سنی گروه نمونه $\pm 0/5$ و ۱۶/۵ سال بود.

- برای اندازه‌گیری کیفیت دوستی از پرسش‌نامه حجازی و ظهره وند [۴۰] که برای سنجش کیفیت دوستی طراحی شده است، استفاده گردید. این پرسشنامه دارای ۱۴ گویه پنج‌گزینه‌ای است (هرگز، بندرت، بعضی اوقات، اکثر اوقات و همیشه) است که گویه‌های ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. در این پژوهش به منظور تعیین اعتبار (validity) از روش تحلیل عوامل استفاده شد. نتایج تحلیل عامل به روش مؤلفه‌های اصلی، با چرخش واریماکس وجود سه عامل در گویه‌ها را تأیید نمود. همچنین سؤالات ۴ و ۹ به دلیل تداخل با گویه‌های دیگر از مجموع سؤالات حذف شدند. در پژوهش حاضر، به منظور تعیین ضریب قابلیت اعتماد (reliability) پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب حاصله برای ابعاد صمیمیت و افشای خود، مجاورت و وفاداری و اعتماد به ترتیب ۰/۷۰، ۰/۵۶ و ۰/۶۸ به دست آمد. جدول شماره (۱) نتایج تحلیل عامل پرسش‌نامه کیفیت دوستی را نشان می‌دهد.

جدول ۱- تحلیل عامل ابعاد پرسشنامه کیفیت دوستی

گویه‌ها	عامل‌ها	
	صمیمیت و افشای خود	مجاورت و وفاداری و اعتماد
۸	۰/۶۶	
۷	۰/۶۲	
۱۰	۰/۵۰	
۶	۰/۴۴	
۵	۰/۳۳	
۱		-۰/۷۳
۲		۰/۴۸
۳		۰/۳۵
۱۳		۰/۵۵
۱۴		۰/۴۱
۱۱		۰/۴۰
۱۲		۰/۳۷

- برای تعیین میزان تقابل دوستی، از آزمون گروه‌سنجی که توسط حجازی و ظهره‌وند [۴۰] طراحی شده است، استفاده شد. گروه‌سنجی روشی برای توصیف روابط اجتماعی موجود در بین افراد یک گروه است [۴۱]. یکی از روش‌های متداول نمره‌گذاری در آزمون گروه‌سنجی، شمردن تعداد دفعاتی است که هر فرد توسط دیگران انتخاب می‌شود، صرف نظر از ترتیب انتخاب‌ها. در پژوهش حاضر به دلیل آنکه انتخاب‌ها اولویت‌بندی نشده‌اند، از این روش استفاده شد. تقابل دوستی به عنوان یکی از جنبه‌های کیفیت دوستی در کنار ابعاد دیگر (صمیمیت و افشای خود، مجاورت و

دوستان نزدیک بودند، پرداختند. آنها دریافتند که نوجوانان دختر در مقایسه با نوجوانان پسر نه تنها سطوح بیشتری از صمیمیت، همراهی و مصاحبت، حمایت ابزاری و اجتماعی را گزارش می‌کنند، بلکه ادراک از حمایت اجتماعی دوستان را به عنوان عامل مهم‌تری در ایجاد سازگاری و سلامت روانی خود درجه بندی می‌نمایند. باتوجه به این یافته‌ها آیا می‌توان گفت که تفاوتی میان کیفیت دوستی دو جنس وجود دارد؟

فهر [۳۳] اعتقاد دارد دختران در نوجوانی تأکید بیشتری بر صمیمیت دارند و آن را به وسیله افشای خود و بیان رازهای محرمانه نشان می‌دهند در حالی که پسران بیشتر به مقوله‌های اجتماعی نظیر لذت بردن از همراهی با دوستان توجه دارند. در مطالعات؛ آریس و جانسون به نقل از فهر [۳۳] مشخص شد که دو جنس در مفهوم دوستی و صمیمیت با یکدیگر شباهت دارند و در میزان تماس با دوستان صمیمی همجنس میان دختران و پسران تفاوت دیده نمی‌شود. برخی دیگر از یافته‌های پژوهشی [۳۴، ۳۵] نشان می‌دهند که دختران و پسران در ابعاد وفاداری و اعتماد و مجاورت تفاوت معناداری با یکدیگر ندارند، اما در مؤلفه‌های صمیمیت و افشای خود و تقابل دوستی دختران به صورت معناداری بالاتر از پسران هستند. شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که زنان و مردان در استفاده از حمایت‌های اجتماعی با یکدیگر تفاوت دارند [۱۵]. برای مثال فریدبرگ و لویس [۳۶] در پژوهش خود دریافتند که دختران برای سازگاری با استرس از منابع حمایتی و اجتماعی استفاده می‌کنند در حالی که پسران برای سازگاری با استرس به سرگرمی‌های فیزیکی مانند ورزش روی می‌آورند. یافته‌های کلاین و کورونینیز [۳۷] حاکی از آن است که به طور کلی مردان در هنگام مواجه شدن با استرس واکنش‌های گریز و نزاع را از خود نشان می‌دهند و زنان از رفتارهای دوستانه استفاده می‌کنند. این محققان معتقدند استفاده از رفتارهای دوستانه، حمایت فیزیکی و روانی-اجتماعی را در مقابل استرس برای افراد فراهم می‌کند. همچنین هامپیل و پیترمن [۳۸] و سان و استورات [۳۹] تاب‌آوری را در گروه دختران و پسران مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد دختران از عوامل مرتبط با تاب‌آوری مانند جستجو و حمایت بیشتر از پسران استفاده می‌کنند. باتوجه به این یافته‌ها آیا میزان تاب‌آوری در دو جنس متفاوت است؟

براساس آن چه بیان شد این پژوهش دستیابی به اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- تعیین سهم هریک از ابعاد کیفیت دوستی و تقابل دوستی در پیش‌بینی تاب‌آوری.
- مقایسه کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری در دو جنس.

روش

جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع سوّم دبیرستان‌های دولتی شاغل به تحصیل در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ در شهر شیراز بودند. تعداد ۲۵۰ نفر از دانش‌آموزان (۱۲۰

وفاداری و اعتماد) در تحلیل‌ها وارد گردید.

یافته‌ها

به‌منظور بررسی رابطه بین کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری، ابتدا شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه می‌گردد.

براساس جدول شماره (۲) در متغیرهای کیفیت دوستی میانگین؛ ابعاد صمیمیت و افشای خود و تقابل دوستی در دختران بیشتر از پسران می‌باشد. در متغیر مجاورت میانگین پسران بیشتر از دختران است، درحالی‌که از لحاظ پراکندگی تقریباً یکسان‌اند. همچنین میانگین متغیر تاب‌آوری در دختران بالاتر از پسران است.

- برای اندازه‌گیری تاب‌آوری از مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون (CD-RISC) [۳] که برای سنجش تاب‌آوری طراحی شده است، استفاده گردید. این مقیاس دارای ۲۵ گویه پنج‌گزینه‌ای (هرگز، بندرت، گاهی اوقات، اغلب و همیشه) است که محمدی [۴۲] آن را برای استفاده در ایران انطباق داده است. در پژوهش حاضر نتایج تحلیل عامل بر روی این مقیاس نیز بیانگر وجود یک عامل عمومی در مقیاس بود. همچنین ۵ سؤال به‌دلیل نداشتن بار عاملی از مجموع سؤالات حذف شدند. به‌منظور تعیین ضریب قابلیت اعتماد در جامعه دانش‌آموزان دبیرستانی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب ۰/۶۵ به‌دست آمد.

جدول ۲- میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری

گروه	شاخص‌ها	مجاورت	صمیمیت و افشای خود	وفاداری و اعتماد	تقابل دوستی	تاب‌آوری
دختر	میانگین	۸/۹۵	۹/۷	۹/۴۷	۴۸/۷۱	۴۶/۹۵
	انحراف استاندارد	۱/۹۱	۲/۰۸	۲/۴۹	۱۲/۴۸	۶/۵۶
	حجم نمونه	۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰
پسر	میانگین	۹/۱۹	۷/۸۸	۹/۵۶	۳۸/۳۳	۴۴/۷۸
	انحراف استاندارد	۱/۹۹	۲/۶۲	۲/۲۹	۱۶/۶۶	۵/۷۸
	حجم نمونه	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰
کل	میانگین	۹/۰۶	۸/۸۳	۹/۵۲	۴۳/۷۳	۴۵/۹۱
	انحراف استاندارد	۱/۹۵	۲/۵۲	۲/۴	۱۵/۵	۶/۲۸
	حجم نمونه	۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰

دوستی و تاب‌آوری رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد و بیشترین همبستگی بین مؤلفه صمیمیت و افشای خود و متغیر تاب‌آوری مشاهده می‌شود.

برای تعیین سهم هریک از متغیرهای پژوهش در پیش‌بینی تاب‌آوری ابتدا ماتریس همبستگی ارائه می‌شود. همانگونه که یافته‌ها در جدول ۳ نشان می‌دهد، بین کیفیت دوستی، تقابل

جدول ۳- ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	صمیمیت و افشای خود	مجاورت	وفاداری و اعتماد	تقابل دوستی	تاب‌آوری
صمیمیت و افشای خود	۱				
مجاورت	۰/۱۶ **	۱			
وفاداری و اعتماد	۰/۱۵ *	۰/۱۳ *	۱		
تقابل دوستی	۰/۳۸ **	۰/۱۲ *	۰/۳۱ **	۱	
تاب‌آوری	۰/۵۱ **	۰/۲۷ **	۰/۳۰ **	۰/۴۶ **	۱

**p<۰/۰۱ *p<۰/۰۵

صمیمیت و افشای خود، تقابل دوستی، وفاداری و اعتماد و مجاورت قادر به پیش‌بینی تاب‌آوری هستند. باتوجه‌به یافته‌ها کیفیت دوستی و تقابل دوستی ۴۱٪ تغییرات تاب‌آوری را تبیین می‌نماید.

به‌منظور تعیین سهم هریک از ابعاد کیفیت دوستی و تقابل دوستی در پیش‌بینی متغیر تاب‌آوری از رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد. ضرایب بتای به‌دست‌آمده در جدول ۴ باتوجه‌به سطح معناداری آنها نشان می‌دهد که به ترتیب اولویت مؤلفه‌های

جدول ۴- نتایج رگرسیون گام‌به‌گام برای تاب‌آوری برحسب متغیرهای پیش‌بین کیفیت دوستی و تقابل دوستی

سطح معناداری	F	R2	R	Beta	B	متغیر متغیر / متغیرهای پیش‌بین	مدل‌های پیش‌بینی
۰/۰۰۰۱	۹۱/۵۴	۰/۲۷	۰/۵۱	۰/۵۱	۱/۲۹	صمیمیت و افشای خود	مدل ۱
۰/۰۰۰۱	۶۷/۱۲	۰/۳۵	۰/۵۹	۰/۴۰	۰/۹۹	صمیمیت و افشای خود	مدل ۲
				۰/۳۱	۰/۱۲	تقابل دوستی	
۰/۰۰۰۱	۵۱/۷۴	۰/۳۸	۰/۶۲	۰/۳۸	۰/۹۵	صمیمیت و افشای خود	مدل ۳
				۰/۲۷	۰/۱۱	تقابل دوستی	
				۰/۱۹	۰/۱۹	وفاداری و اعتماد	
۰/۰۰۰۱	۴۲/۶۴	۰/۴۱	۰/۶۴	۰/۳۶	۰/۹۰	صمیمیت و افشای خود	مدل ۴
				۰/۲۶	۰/۱۰	تقابل دوستی	
				۰/۱۷	۰/۴۵	وفاداری و اعتماد	
				۰/۱۵	۰/۵۰	مجاورت	

**p<۰/۰۱

براساس نتایج به‌دست‌آمده، دختران در مؤلفه‌های صمیمیت و افشای خود، تقابل دوستی و متغیر تاب‌آوری نمرات بالاتری (M=۹/۷، M=۴۸/۷۱، M=۴۶/۹۵) را نسبت به پسران (M=۸/۸۳، M=۴۳/۷۳، M=۴۴/۷۸) کسب کرده‌اند.

برای آزمون تفاوت بین دو جنس در متغیرهای کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری از تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA) استفاده شد. جدول ۵ نتایج آزمون اثرات بین گروهی تحلیل واریانس چندمتغیری را نشان می‌دهد.

جدول ۵- نتایج آزمون اثرات بین گروهی تحلیل واریانس چند متغیری کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری در دو جنس

منبع	متغیرهای وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	سطح معناداری
جنس	مجاورت	۳/۵۲	۱	۰/۹۲	۰/۳۳
	صمیمیت و افشای خود	۲۰۷/۶۸	۱	۳۷/۲۸	۰/۰۰۰۱
	وفاداری و اعتماد	۰/۵	۱	۰/۰۸۷	۰/۷۶
	تقابل دوستی	۶۷۲۹/۷۹	۱	۳۱/۳۹	۰/۰۰۰۱
	تاب‌آوری	۲۹۳/۹۷	۱	۷/۶۴	۰/۰۰۶

**p<۰/۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

به‌طور کلی یافته‌ها نشان دادند که تقابل دوستی و کیفیت دوستی قادر به پیش‌بینی تاب‌آوری هستند. براساس یافته‌های پژوهش بین کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد. نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های ورنر و اسمیت [۱۰]؛ راتر [۱۱]؛ ورک و همکاران [۱۲]؛ دال، جنو و گرین [۲۱]؛ دی میشل و تری‌کت به نقل از لاد [۲۳]؛ تیلور، دیکسون و کجین [۲۴]؛ اپستاین [۲۵]؛ ماتور [۲۶]؛ کاتل [۲۷]؛ مورو [۲۸]؛ فلتچر، هانتر و ایانس [۲۹]؛ گوری [۳۰] و گلاور پاری [۳۰] همسو و هم‌جهت می‌باشد. این یافته نشان می‌دهند که با بهبود کیفیت دوستی میزان تاب‌آوری افراد بالا می‌رود. همچنین در این پژوهش پیش‌بینی تاب‌آوری از روی کیفیت دوستی و تقابل دوستی توسط تجزیه و تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاکی از آن است که کیفیت دوستی و تقابل دوستی قدرت پیش‌بینی متغیر

تاب‌آوری را دارند و متغیر تاب‌آوری، توسط نیم‌رخ متفاوتی از ابعاد کیفیت دوستی پیش‌بینی می‌شود، که به‌ترتیب قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده برای متغیر تاب‌آوری مؤلفه‌های صمیمیت و افشای خود، تقابل دوستی، وفاداری و اعتماد و مجاورت می‌باشد. این یافته با نتایج آلمن و تایلر به نقل از ایندر بیتزن پیزرک و فستر [۴۳] همخوان است. در تبیین نتایج می‌توان گفت همان‌طور که فرانکل [۱۹] معتقد است صمیمیت با وساطت دریافت حمایت عاطفی منجر به فراموشی موقعیت تنش‌زا می‌شود. اما چرا مؤلفه صمیمیت و افشای خود بهترین پیش‌بینی‌کننده تاب‌آوری است؟ شاید بتوان گفت زمانی که فرد درگیر مکالمه صمیمی با دوست خود می‌شود و به نوعی با او درد و دل می‌کند، انتظار دریافت حمایت دارد و زمانی که این حمایت را دریافت می‌کند به سازگاری بیشتری دست یافته و بهتر با موقعیت‌های تنش‌زا برخورد می‌کند. از طرفی خودفاش‌سازی (در دلد کردن) با دوست، نشان‌دهنده عمق روابط است. از این‌رو، هرچه دوستی عمیق‌تر باشد، میزان

می‌کنند، می‌توانند ارزش‌های اجتماعی را به همدیگر انتقال دهند و نقطه اتکایی برای یافتن استقلال و ازبین بردن خودمداری باشند. ارتباط میان کیفیت دوستی و تاب‌آوری بر این نکته تأکید دارد که خانواده‌ها و مسئولان باید به نقش حمایتی دوستی در دوره نوجوانی توجه بیشتری داشته باشند. ایجاد فرصت‌های مناسب برای توسعه روابط دوستی می‌تواند میزان تاب‌آوری و در نتیجه سازگاری نوجوانان را افزایش دهد.

منابع

- 1- Garmezy N, Masten AS, Tellegan A. Studies of stress-resistant children: A building block for developmental psychopathology. *Child Development*. 1984; (55):97-111.
- 2- Garmezy N, Masten, A. The protective role of competence indicators in children at risk. In: Cummings EM, Green AL, Karraki KH, editors. *Life span developmental psychology: Perspectives on stress and coping*. Hillsdale, NJ: Lawrence; 1991. P.147-151.
- 3- Conner KM, Davidson, JRT. Development of a new resilience scale: The Conner-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*. 2003; (18):76-82.
- 4- Kumpfer KL. Factor and processes contributing to resilience: The resilience framework. In: Glantz MD, Johnson JL, editors. *Resilience and development*. New York: Kluwer Academic Publishers. 1999. p. 179-224
- 5- Garmezy N. Resilience and vulnerability to adverse developmental outcomes associate with poverty. *American Behavioral Scientist*. 1991; (34): 416-430.
- 6- Rutter M. Resilience concepts and findings: Implications for family therapy. *Journal of Family Therapy*. 1999 (21):119-144.
- 7- Masten AS. Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychology*. 2001 (56):227-238.
- 8- Luthar SS, Cicchetti D, Becker B. The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*. 2000 (71):543-562.
- 9- Friborg O, Hjemdal O, Rosenvinge JH, Martinussen M. A new rating scale for adult resilience: what are the central protective resources behind healthy adjustment?. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*. 2003; 12(2):65-76.
- 10- Rutter M. Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *British Journal of Psychiatry*. 1985; (147):598-611.
- 11- Work WC, Cowen EL, Parker GW, Wyman PA. Stress resilience children in an urban setting. *Journal of Primary Prevention*. 1990; (11):3-17.
- 12- Crick NR, Doge KA. A review and reformulation of social information processing mechanism in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*. 1994; (115): 100-174.
- 13- Hartup WW. Peer relations. In: Hetherington EM, editor, *Handbook of Child Psychology: Vol.4. Specialization, Personality, and Social Development*. New York: Wiley. 1983. p.103-196.
- 14- Furman W. The measurement of friendship perception: Conceptual and methodological issues. In: Bukowski WM, Newcomb AF, Hartup WW, editors. *The Company they keep*. New York: Cambridge University Press; 1996. P.41-65
- 15- Doll B, Jew C, Green K. Resilience and Peer Friendship. Paper Presented at Annual Meeting of the American Educational Research Association (San Diego,

خودفاش‌سازی نیز بیشتر می‌شود و به این ترتیب حمایت روانی-عاطفی نیز افزایش می‌یابد و در نتیجه فرد توان بیشتری در مقابله با موقعیت‌های تنش‌زا به دست می‌آورد. براساس یافته‌ها تقابل دوستی، یعنی داشتن دوستی‌های دوجانبه و پایدار موجب تاب‌آوری است. این یافته هم‌راستا با یافته‌های میلیس و دامیک [۲۲] بیانگر آن است که توانایی ایجاد و حفظ دوستی بادوام و توأم با صمیمیت از عوامل مهم در افزایش تاب‌آوری است. براساس یافته‌ها مؤلفه صمیمیت و افشای خود با تقابل دوستی رابطه بالا دارد. بنابراین هرچه فرد بیشتر در یک دوستی تقابلی و با کیفیت صمیمیت درگیر شود بیشتر از حمایت روانی-اجتماعی برخوردار شده و به همان نسبت از تاب‌آوری بالاتری برخوردار خواهد شد. نتایج سؤال دوم پژوهش نشان داد، دختران به صورت معناداری نمرات بالاتری را در دو مؤلفه صمیمیت و افشای خود و تقابل دوستی کسب کرده‌اند. در ارتباط با مؤلفه‌های مجاورت و وفاداری و اعتماد تفاوت معناداری بین دو جنس مشاهده نشد. شمار زیادی از پژوهش‌ها نشانگر آن است که زنان بیش از مردان، معطوف به برقراری ارتباط با دیگران هستند. دختران ضمن ایجاد روابط صمیمانه و متقابل با دوستان، به افشای خود می‌پردازند و ابعاد متفاوتی از تعریف خود را ابراز می‌دارند. نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های کاتلر، لاگرکا و پرنیستین [۳۲]؛ فهر [۳۳]؛ فهر [۳۴] و حجازی و فرتاش [۳۵] همسو و هم‌جهت می‌باشد. دولیچ و دیویس به نقل از حجازی و فرتاش [۳۵] عقیده دارند تفاوت‌های میان الگوهای دوستی دختران و پسران، در نوجوانی ممکن است با الگوی جامعه‌پذیری متفاوت دو جنس توضیح داده شود. براساس این الگو برای دختران روابط بین‌فردی نظیر صمیمیت و دوستی دوطرفه که در برگیرنده اکتشاف، درک متقابل و اطمینان است، با اهمیت تلقی می‌شود. در مقابل، پسران تربیت می‌شوند تا برای فعالیت و موفقیت ارزش قائل شوند. بنابراین مردان، دوستی را به صورت گروهی شکل می‌دهند، نگرانی کمتری برای تقابل در حمایت و مراقبت دارند و استرس بیشتری را در فعالیت‌های هدفمند واقعی تجربه می‌کنند. همچنین بین دختران و پسران در متغیر تاب‌آوری تفاوت معناداری وجود دارد و این تفاوت به نفع دختران است. این نتایج با مطالعه فریدبرگ و لويس [۳۶]؛ کلاين و کورونينيز [۳۷]؛ هامپیل و پیترمن [۳۸] و سان و استوارت [۳۹] همسو و هم‌جهت می‌باشد با توجه به الگوی دوستی متفاوت میان دو جنس شاید بتوان هم‌راستا با ایوازاکی، مک‌کی و مکتویج [۱۵] گفت که دختران و پسران به طور متفاوتی از حمایت‌های اجتماعی دوستی استفاده می‌کنند و این تفاوت با عملکرد متفاوت آنان رابطه دارد. به طور کلی نتایج پژوهش حاضر نشان داد، روابط با همسالان عامل مهمی در تاب‌آوری محسوب می‌شود. در دوران نوجوانی، همسالان مهم‌ترین نقش را در فرایند اجتماعی شدن فرد بازی

- 23- Hejazi E, Fartash S. The relation between identity styles, commitment and the quality of friendship, *Journal of Psychology and Education*, 2006; 36(1, 2):167-184[Persian]
- 24- Frydenberg E, & Lewis R. Boys play sport and girls turn to others: age, gender and ethnicity as determinants of coping. *Journal of Adolescence*.1983; 16(3): 253-266.
- 25- Klein LG, & Gorwin EJ. Seeing the unexpected: How sex differences in stress responses may provide a new perspective on the manifestation of psychiatric disorders. *Current Psychiatry Reports*. 2002 ;(4):441-448.
- 26- Hampel P, Petermann F. Age and Gender Effects on Coping in Children and Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*.2005; 34(2): 73-83.
- 27- Sun J, Stewart D. Age and gender effects on resilience in children and adolescents. Griffith University: Meadowbrook, Queensland; 2007.
- 28- Hejazi H, Zohrevand R, Indicators and quality of friendship in children and adolescence, *Journal of Psychology and Education*, 2001;1(3):1-20[Persian]
- 29- Best J. Methods of research in educational and behavioral sciences, Pashasharifi H, Taleghani N, translators. Tehran: Roshed Publication: 2006[Persian].
- 30- Mohamadi M, Factors effecting on resilience in individuals with substance abuse [Dissertation]. Tehran, Iran: University of Social Welfare and Rehabilitation; 2005[Persian].
- CA, April 1998; 13-17).
- 16- Mills H, Dombek M. Emotional resilience. 2005; Online Available from: <http://www.mentalhelp.net/>.
- 17- Ladd GW. Having friends, keeping friends, making friends and being liked by peers in friends and being liked classroom: Predictors of children early school adjustment. *Child Development*.1990 ;(61):1081-1100.
- 18- Taylor SE, Diekerson SS, Klein LC. Toward a biology of social support. In: Snyder CR, Lopez SJ, editors. *Handbook of Positive Psychology*. Oxford, England: University Press; 2002.
- 19- Epstein JL. School, family, community partnership: Preparing educators and improving school. Boulder, Co: Westview; 2002.
- 20- Mathur R. Friends' activities and well-being in childhood and adolescence [Dissertation]. Indiana, United States: University of Purdue; 2003.
- 21- Cattell V. 'Social networks as mediators between the harsh circumstances of people's lives, and their lived experience of health and well-being', in: Phillipson C, Allan G, Morgan D, editors. *Social Networks and Social Exclusion: Sociological and policy perspectives*, Aldershot: Ashgate; 2004.
- 22- Morrow V. 'Networks and neighbourhoods: children's accounts of friendship, family and place. In: Phillipson C, Allan G, Morgan D, editors. *Social Networks and Social Exclusion: Sociological and policy perspectives*, Aldershot: Ashgate; 2004.